

5. Карпинский К. В. Профессиональное самоотношение личности и методика эгопсихологической диагностики : монография / К. В. Карпинский, А. М. Ко-лышко. – Гродно : ГрГУ, 2010. – 140 с.
Karpinskij, K. V. Professional'noe samootnoshenie lichnosti i metodika ego psihologicheskoy diagnostiki : monogr. [Professional self-attitude of personality and technique of its psychological diagnosis] / K. V. Karpinskij, A. M. Kolyshko. – Grodno : GrGU, 2010. – 140 p.
6. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія / О. М. Кокун. – Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. – 200 с.
Kokun, O. M. Psykholohiya profesiynoho stanovlennya suchasnoho fakhivtsya: monohrafiya [Psychology of professional development of modern specialist] / O. M. Kokun. – K.: DP «Inform.-analit. ahentstvo», 2012. – 200 p.
7. Leka S. Occupational health psychology / S. Leka, J. Houdmont. – Chichester, UK : Wiley-Blackwell, 2016. – 346 p.
8. Quick J. C. Handbook of occupational health psychology (2 nd ed.) / J. C. Quick, L. E. Tetrick. – Washington, DC : American Psychological Association. – 232 p.
9. Schonfeld, I. S. Occupational health psychology: Work, stress, and health / I. S. Schonfeld, C.-H. Chang. – New York : Springer Publishing Company, 2017. – 146 p.
10. Зеер Е. Ф. Психология профессии : учеб. пособие для студентов вузов / Е. Ф. Зеер. – Москва : Академ. проект : Екатеринбург : Деловая кн., 2003. – 336 с.
Zeer, Je. F. Psihologija professij: Uchebnoe posobie dlja studentov vuzov [Psychology of professions: Manual for graduate students] / Je. F. Zeer. – Moskwa : Akademicheskij prospekt ; Ekaterinburg : Delovaja kniga, 2003. – 336 p.

УДК 159.923:159.942

Є. В. Карпенко

Revised: September 5, 2017

Revised: October 3, 2017

Accepted: October 14, 2017

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ФАКТОР ОСОБИСТІСНОГО ЖИТТЄЗДІСНЕННЯ

У статті проаналізовано феномени розуміння та інтерпретації як категорії герменевтики, що беруть участь у процесі життєздійснення особистості. Установлено, що розуміння функціонує не лише на рівні свідомості, а й несвідомого. Воно є невід'ємним компонентом між- та внутрішньоособистісного аспектів емоційного інтелекту та виконує оцінну функцію в процесі життєздійснення.

© Карпенко Є. В., 2017

Завдяки розумінню відбувається осягнення смислу на ситуативному, характерологічному й базовому рівнях ідентичності, а отже – оцінка конгруентності йому різноманітних інтра- та екстрапсихічних стимулів. Механізмом же розуміння виступає організмичне чуття, що являє собою здатність людини бути уважною та відкритою до власних тілесних й емоційних проявів, які, орієнтуючись на особливості ціннісно-сислової сфери та домінуючі базові емоційні установки, сигналізують про правильність або хибність обраної траєкторії життєвого шляху загалом та його елементів зокрема.

Розуміння й інтерпретація мають взаємодетермінований характер. Визначено, що завдяки інтерпретації суб'єкт конструює свій життєвий шлях у просторі міжособистісної взаємодії. Її механізмом є такий компонент емоційного інтелекту, як емоційна компетентність, тобто здатність людини до саморегуляції власного емоційного стану на основі сформованих у неї знань, умінь і навичок, спрямована на підвищення ефективності соціальної взаємодії, розгортання її особистісного потенціалу, життєтворення тощо.

Таким чином експлікуємо інтернальний, екстернальний та інтегративний модули життєздійснення. При цьому перший послуговується здебільшого організмичним чуттям як механізмом розуміння, другий – емоційною компетентністю, завдяки якій здійснюється інтерпретація, а третій, найбільш конструктивний, являє собою гармонійне поєднання двох перших.

Ключові слова: розуміння, інтерпретація, смисл, організмичне чуття, емоційна компетентність, емоційний інтелект, життєздійснення.

Karpenko Ye. V. Emotional Intelligence as a Factor of Personal Life Fulfilment.

The article analyzes the phenomena of comprehension and interpretation, hermeneutic categories involved in the process of personal life fulfilment. Comprehension has been found to function at both the conscious and unconscious levels. It is an integral component of inter- and intrapersonal aspects of emotional intelligence and carries out an evaluation function in the process of life fulfilment. Comprehension facilitates acquisition of meaning at the situational, characterological and basic levels of identity and the assessment of its congruence with intra- and extra-psychic stimuli. In its turn, the organismic sense, which is an ability to be attentive and open to own physical and emotional manifestations indicating the right or wrong choice of life path on the basis of axiological peculiarities and dominant emotional attitudes, is the means of comprehension.

Comprehension and interpretation are interdependent. It is due to interpretation that a person constructs his life path in the interpersonal interaction space. It is empowered by emotional competence, a component of emotional intelligence and an ability to self-regulate own emotions on the basis of pre-formed knowledge and skills, aimed at strengthening the effectiveness of social interaction, development of personal potential, life creation, etc.

Therefore, it is worth explicating internal, external and integrative models of life. The first model mainly involves the organismic sense as a means of comprehension,

the second – emotional competence which enables interpretation, and the most constructive third one provides for the harmonious combination of the first two models.

Key words: comprehension, interpretation, meaning, organismic sense, emotional competence, emotional intelligence, life fulfilment.

Карпенко Е. В. Эмоциональный интеллект как фактор личностного жизнеосуществления. Анализируются феномены понимания и интерпретации как категории герменевтики, участвующие в процессе жизнеосуществления личности. Установлено, что понимание функционирует не только на уровне сознания, но и бессознательного. Оно является неотъемлемым компонентом меж- и внутриличностного аспектов эмоционального интеллекта и выполняет оценочную функцию в процессе жизнеосуществления. Благодаря пониманию, происходит постижение смысла на ситуативном, характерологическом и базовом уровнях идентичности, а следовательно – оценка конгруэнтности ему различных интра- и экстрапсихических стимулов. Механизмом же понимания выступает организмическое чувство, что представляет собой способность человека быть внимательным и открытым к собственным телесным и эмоциональным проявлениям, которые, ориентируясь на особенности ценностно-смысловой сферы и доминирующие базовые эмоциональные установки, сигнализируют о правильности или ошибочности выбранной траектории жизненного пути в целом и его элементов в частности.

Понимание и интерпретация имеют взаимно детерминированный характер. Определяется, что, благодаря интерпретации, субъект конструирует свой жизненный путь в пространстве межличностного взаимодействия. Ее механизмом является такой компонент эмоционального интеллекта, как эмоциональная компетентность – способность человека к саморегуляции собственного эмоционального состояния на основе сложившихся в него знаний, умений и навыков, направленная на повышение эффективности социального взаимодействия, развертывания его личностного потенциала, жизнотворчества и т. п.

Таким образом эксплицируем интернальный, экстернальный и интегративный модусы жизнеосуществления. При этом первый пользуется в основном организмическим чутьем как механизмом понимания, второй – эмоциональной компетентностью, благодаря которой, осуществляется интерпретация, а третий, наиболее конструктивный, представляет собой гармоничное сочетание двух первых.

Ключевые слова: понимание, интерпретация, смысл, организмическое чувство, эмоциональная компетентность, эмоциональный интеллект, жизнеосуществление.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розвиток сучасної наукової думки значною мірою зумовлений впливом постнекласичної раціональності, у руслі якої чільне місце посідає питання життєздійснення. Тут досліджуються такі категорії герменевтики, як наратив і

ментатив, текст, розуміння, інтерпретація, смисл тощо. У їхньому світлі особистість перестає сприйматися виключно як стійка в часі та непоорушна в змістовому наповненні структура. Натомість її потрактовано як процесуальну, неоднорідну й багатозначну в різні періоди її онтогенетичного розвитку. Такий погляд актуалізує дослідження взаємозв'язку інтрапсихічних та екстрапсихічних чинників конструювання власного життєвого шляху, адже саме на межі їх контакту повсякчас зароджуються передумови майбутньої траєкторії розвитку особистості. Особливо гостро постають питання її контакту із собою та із зовнішнім світом: способів і механізмів його забезпечення, наслідків, а отже, і предикторів відповідних сценаріїв життєздійснення. Вирішення цих питань не можливе без ретельного дослідження афективної сфери, яка здійснює не тільки реактивну, але й оцінну функції, повідомляючи про правильність чи хибність того чи іншого вибору та поведінки, наявність дисфункційних інтроєктів, що вступають у конфлікт зі «справжнім Я», ригідність або надмірну проникність його границь тощо. Отже, емоції сприяють не лише саморозумінню, але й розгортанню суб'єктного потенціалу особистості в просторі інтерперсональної взаємодії. Фактором, який уможливорює розуміння, інтерпретацію, саморегуляцію та спрямування емоцій у конструктивне русло в просторі між- і внутрішньоособистісної взаємодії, є емоційний інтелект. Зважаючи на те, що цей конструкт відносно недавно став предметом уваги вчених-психологів, його дослідження являє собою не лише значну наукову, але й прикладну цінність.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В епоху постмодернізму увагу вчених привертають психологічні практики конструювання життя (О. М. Кочубейник, Т. М. Титаренко, К. О. Черемних та ін.), а також пов'язані з ними особливості функціонування когнітивної (Л. В. Засєкіна, М. Л. Смульсон й ін.), афективної (І. М. Матійків, Е. Л. Носенко, О. П. Саннікова), мотиваційної та ціннісно-сислової сфер (Ж. П. Вірна, З. С. Карпенко, В. О. Климчук, Н. В. Чепелева й ін.) особистості. Утім, роль емоційного інтелекту в цьому процесі все ще залишається недостатньо вивченою. Це й не дивно, адже з часу своєї першої згадки Г. Гарднером у 1983 р. й дотепер відсутнє єдине його тлумачення. П. Селовей і Дж. Мейер трактують емоційний інтелект як «спроможність регулювати власні почуття й почуття інших людей, розпізнавати їх адекватно для того, щоб спрямовувати своє мислення та діяльність» [8, с. 30]. Д. Гоулман відзначає здатність емоційного інтелекту до

усвідомлення власних емоцій і емоцій інших людей [3]. К. Саарні акцентує увагу на необхідності розвитку емоційної компетентності, К. Штайнер – на емоційній грамотності. Е. Л. Носенко та І. В. Опанасюк, апелюючи до інтеграції в емоційному інтелекті афективного й когнітивного компонентів, говорять про «розумність» і «розумову спроможність» [8, 9].

Однак такі інтерпретації досліджуваного феномену, попри їх безумовну коректність, дещо звужують його предмет і сферу застосування. Так, залишається недостатньо дослідженим питання взаємозв'язку емоційного інтелекту з ціннісно-сисловою сферою особистості, а також його роль у процесі життєздійснення. Щоб заповнити цю прогалину, ми спробували проаналізувати емоційний інтелект як фактор особистісного життєздійснення.

Мета й завдання статті полягають у теоретичному аналізі психологічних механізмів функціонування емоційного інтелекту, експлікації відповідних їм модусів особистісного життєздійснення, а також побудові на цій основі теоретичної моделі функцій емоційного інтелекту в контексті життєздійснення особистості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В окреслених вище тлумаченнях феномену емоційного інтелекту (EQ) підкреслено значну роль мислення й усвідомлення, що вказує на його виражений когнітивний характер. Отже, високий рівень EQ означає усвідомлення власних емоцій і почуттів, розумову спроможність до їх розуміння суб'єктом та управління ними [9]. Якщо припустити існування позитивних кореляційних зв'язків між EQ і якістю процесу життєздійснення, то найвищих показників останній сягатиме лише в тому разі, якщо буде максимально усвідомлений та розумово жвавий. Звісно, ми не заперечуємо важливості цих характеристик EQ, однак уважаємо їхню роль у функціонуванні емоційного інтелекту, а відтак і життєздійсненні, дещо перебільшеною. Чи так це насправді, допоможе зрозуміти ретельний аналіз розуміння й семантично близьких до нього понять як тих категорій герменевтики, до яких апелюють дослідники в галузі і EQ, і життєздійснення.

З одного боку, процес усвідомлення означає переведення психічного матеріалу з несвідомої площини у свідому, що робить його доступним для рефлексії, а з іншого – передбачає наявність самої свідомості. Однак розуміння далеко не завжди пов'язане з усвідомленням чи зумовлене ним. Воно є дорефлексивним, таким, що забезпечує контакт

особистості як із власною сутністю, так і з людьми, які нас оточують, зі світом загалом. Так, розуміння немовлям емоційного контексту спілкування з парентальними особами, що виникає в процесі його первинного інтерперсонального дискурсу, навряд чи корелює або ж детермінується усвідомленням його змісту. Ідеться радше про афективно-інтуїтивне схоплення, на основі якого малюк пізнає світ. «Розуміння – процедура осягнення, або породження смислу... Дорефлексивне схоплення смислів починає трактуватися як основа будь-якої аналітичної операції» [1, с. 799]. Отже, при формуванні особистості розуміння стає можливим завдяки конгруентності внутрішніх умов і зовнішніх обставин, що, з одного боку, сприяє пізнанню власної автентичності, єдності, природності, а з іншого – є їх критерієм.

У цьому контексті саморозуміння передбачає глибинний контакт індивіда з власним тілом й афективною сферою, які першими реагують на інтра- та екстрапсихічні стимули. Утім, воно ніколи не може досягти свого абсолюту, який, очевидно, передбачав би цілковите осягнення змісту й значення цих стимулів. Спрямування розуміння назовні, у сферу міжособистісної взаємодії, ще більше віддаляє людину від ідеалу розуміння, адже осягнення Іншого ускладнюється не лише неможливістю його повноти, але й розбіжностями між образами самопрезентації та ликом справжньої сутності, поліфонією тексту комунікації, похибками інтерпретацій комунікантів тощо.

Тому на арену самопізнання й реального життєздійснення виходить така герменевтична категорія, як інтерпретація. «На відміну від класичної парадигми, філософія постмодерну задає радикально інше розуміння інтерпретації, розуміючи її як наповнення тексту смислом – поза постановкою питання про правильність, тобто про відповідність деякому «вихідному» значенню» [1, с. 420]. При цьому інтерпретація визначається як полівалентна й зав'язана на читачеві, а не на авторові. Слід, однак, зауважити, що здебільшого особистість одночасно відіграє ролі суб'єкта та об'єкта, автора й читача. У такому разі об'єднувальним, опосередкувальним і водночас трансцендуючим фактором у процесі осягнення (розуміння) і встановлення змісту понять (інтерпретації) постає смисл. Він є об'єктом як розуміння, так і інтерпретації. Реконструюючи смисл автора, інтерпретація читача породжує власні значення, виконуючи таким чином функцію смислотворення. «У семантичному просторі “постметафізичного мислення” саме існування численних інтерпретацій будь-якого тексту свідчить про те, що

читання ніколи не буває об'єктивним процесом знаходження смислу, але вкладенням смислу в текст, який сам по собі не має ніякого смислу» [1, с. 421]. Розуміння ж сигналізує про правильність обраного життєвого шляху. Зіставляючи локалізований у внутрішньому чи зовнішньому світі об'єкт спостереження із власними ціннісно-смысловими орієнтирами, особистість здійснює ідентифікацію своєї поведінки, зокрема, та обраного способу життєздійснення загалом як конгруентних або неконгруентних ідентичності.

На наше переконання, така ідентифікація може відбуватися на трьох рівнях: симптоматичному, змістовому й сутнісному (базовому), – які відповідають рівням конфлікту в позитивній психотерапії Н. Пезешкіана. Опираючись на них, В. І. Карікаш виокремлює три рівні ідентичності: ситуативну («Хто я в цій ситуації?»), характерологічну («Хто я? Який я?») і базову. Остання, на думку науковця, передбачає самоідентифікацію на основі таких стійких категорій, як стать, національність, раса, мова, професія, вік, релігія тощо, а також ґрунтується на базових емоційних установках особистості [4, с. 18–19].

Н. В. Чепелева вважає, що смислова сфера особистості складається з таких рівнів, як нестійкі ситуативні смисли, що залежать здебільшого від зовнішніх обставин; стійкі особистісні смисли, уплетені в загальну структуру смислової сфери людини; цінності, або універсальні смисли, що кристалізуються в типових для суспільства (а іноді й людства загалом) ситуаціях [11, с. 118]. Ми вважаємо за необхідне доповнити цю думку тезою про те, що навіть «нестійкі ситуативні смисли» породжуються комбінацією зовнішніх обставин і внутрішніх умов. Це дає змогу експлікувати струнку й внутрішньо узгоджену структуру породження та функціонування смислів, у якій немає місця строгому каузальному детермінізму, утім, присутня телеологічність.

Отже, цільова причинність, що підлягає кодуванню, де- й реконструкції за допомогою розуміння та інтерпретації, верифікується на всіх рівнях ідентичності. І чим більша їх внутрішня узгодженість, смissoва конгруентність, тим ближче особистість підходить до істинного розуміння.

Такі роздуми приводять до думки про наявність іманентної мети, незалежно від того, підлягає вона усвідомленню, чи ні, лежить у площині індивідуального чи колективного (свідомого/несвідомого), піддається раціональному обґрунтуванню чи ні. Наразі не будемо доводити або спростовувати цю думку, тим більше, що це складно

зробити як теоретичним, так і емпіричним способом. Однак зауважимо, що допускаємо тезу як про тотальну телеологічність, так і про множинність випадковостей чи їх комбінацію.

Отже, робимо висновок, що розуміння являє собою процесуальну характеристику, яка ніколи не буде стійкою, довершеною й завершеною (те саме стосується, наприклад, самоактуалізації). Тому кінцева позначка на відрізку «нерозуміння–розуміння» слугує радше для відстеження міри коливання суб'єкта та його наближення до цих екстремальних полюсів за певних обставин, умов й у визначений час. Розуміння досягається за допомогою контактності, відкритої діалогічної позиції суб'єкта в ставленні до внутрішньої чи зовнішньої реальності, увазі до власних тілесних та емоційних проявів, які, на нашу думку, здатні містити в собі закодовану інформацію щодо змісту тексту життєздійснення. Логічне підтвердження цього – це, з одного боку, загальновідома теза про те, що сфера тіла є провідником у світ несвідомого (а отже, часто-густо більш автентичного, конгруентного смислам, що функціонують на рівні базової ідентичності). Доречно буде згадати А. Менегетті, який стверджує, що пізнання спочатку відбувається на тілесному, організмичному рівні, а розвиток особистості супроводжується виведенням організмичного рівня сприймання на рівень нашої свідомості [7]. З іншого боку, актуальності набуває вчення А. Ленгле про первинні емоції, які містять афективну оцінку сприйнятого. Вони передбачають першочергове емоційне реагування, що відбувається здебільшого до включення в процес мисленнєвої активності [6].

Первинні емоції формують передумови для означення інструментального компонента, за допомогою розвитку якого особистість краще розуміє текст автора, незалежно від того, у якій сфері він локалізований (Я, Ти, Ми чи Пра-Ми) [10]. Ними пронизано організмичне чуття – здатність людини бути уважною й відкритою до власних тілесних та емоційних проявів, які відображають уподобання як первинні складники ціннісно-сислової сфери особистості, фіксовані на домінуючих базових емоційних установках, що сигналізують про правильність чи хибність зробленого вчинку аж до обраної траєкторії життєвого шляху. Розвиток цієї здатності детермінується як соціальними, так і вродженими чинниками. До перших належать особливості врахування «показів» організмичного чуття в парентальних осіб, які зумовлюють можливості дитини до ідентифікації вихідного змісту тексту життєздійснення, а до других – базова здатність людини до любові [10], яка в період новонародженості проявляється в емоційному

реагуванні на стимули внутрішнього чи зовнішнього світу, а при переході до немовлячого віку – у комплексі поживлення. Утім, це не означає, що розвиток організмичного чуття відбувається виключно в дитинстві. У цей час закладаються його підвалини, а повнота «тілесного розуміння» настає разом із досягненням максимуму самоактуалізації.

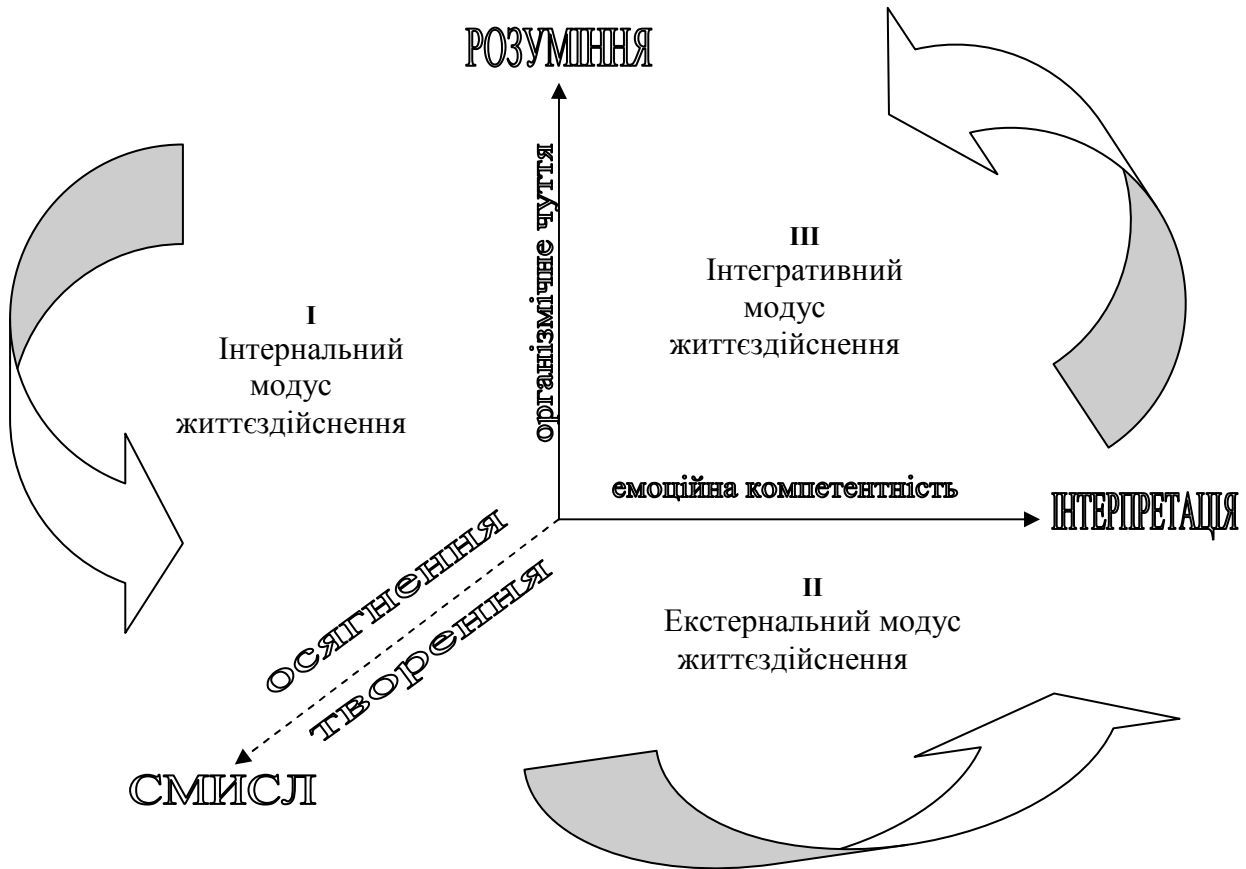
Отже, організмичне чуття є провідним механізмом, котрий уможливлює розуміння, яке з різною інтенсивністю розвивається впродовж онтогенезу під впливом як соціальних, так і внутрішньоособистісних факторів, сприяючи інтеграції особистості на всіх рівнях її ідентичності. Щодо самої інтеграції, то вона не є самоціллю, а радше переходить у подальше конструювання власного життєвого шляху, що здійснюється в процесі інтерпретації з притаманною їй функцією смислотворення. Отже, процес розуміння запускає процес інтерпретації (та навпаки) і, відповідно, життєтворення, які не можуть існувати одне без одного. Перше без другого є марним, а друге без першого – несправжнім, фальшивим.

Та, попри аксіологічну єдність обох конструктів, вони різняться механізмами їх утілення. Якщо задля досягнення розуміння основний акцент робиться на організмичному чутті, то інструментом інтерпретації є емоційна компетентність особистості, яка має переважний екстернальний потенціал і реалізується в категоріях «знати» та «вміти». «Компетентність – психосоціальна якість, яка означає силу і впевненість, що походять із почуття власної успішності й корисності, які дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням» [12, с. 203]. Звідси емоційну компетентність можна визначити як здібність людини до саморегуляції власного емоційного стану на основі наявних у неї знань, умінь і навичок, спрямовану на підвищення ефективності соціальної взаємодії, розгортання її особистісного потенціалу, оптимізації процесу життєтворення тощо. На думку Д. Гоулмана, емоційна компетентність складається з двох компонентів: особистісного, до якого належать саморозуміння, саморегуляція й мотивація; соціального, що охоплює емпатію та соціальні навички [3]. Не заперечуючи такий погляд, ми, проте, вважаємо, що становлення емоційної компетентності відбувається в соціумі й зумовлене ним. Подібно до того, як виконання різноманітних ролей, беручи участь у становленні механізму самоідентифікації, може в кінцевому рахунку формувати відповідну рольову ідентичність [4], так і емоційна компетентність може поліпшувати сензитивність та диференціовальну здатність організмичного чуття.

Потрібно, однак, зауважити, що ми не прагнемо виконати чітку диференціацію проміжних механізмів і кінцевих цілей життєздійснення особистості. Адже організмичне чуття, як і емоційна компетентність, тісно взаємопов'язані й неможливі одне без одного. Розвиток останньої зумовлюється першим і реалізується в процесі не лише між-, але й внутрішньоособистісної взаємодії. Так, набуваючи досконалості в соціумі, емоційна компетентність використовується для кращого само- та взаєморозуміння. З іншого боку, розуміння іншої людини й, тим паче, конструювання власного життєвого шляху неможливі без саморозуміння, яке досягається завдяки організмичному чуттю. Тому, ураховуючи окреслений взаємний зв'язок і детермінацію розуміння та інтерпретації, бачимо, що йдеться радше про виокремлення найбільш прикметних інструментальних ознак кожного конструкту. Цим ми дещо коригуємо думки, викладені в попередній публікації, у якій видами емоційної компетентності постали емпатія й організмичне чуття [5]. Емпатія ґрунтується на організмичному чутті та використовується для кращого розуміння у сфері міжособистісної взаємодії. Однак емоційна компетентність й організмичне чуття скоріше за все є видовими поняттями, а родовим, імовірно, виступає емоційний інтелект.

Із метою роз'яснення власної позиції доречно згадати теорію Г. Гарднера, який у структурі емоційного інтелекту виділяє внутрішньоособистісний і міжособистісний аспекти [2]. Розуміння є однією з їхніх провідних характеристик. Тому розвиток EQ прямо залежатиме від спроможності людини розуміти автора й проявлятися в ній. Розуміння ж, як уже зазначалося, досягається завдяки організмичному чуттю (як інтрапсихічному механізму розвитку EQ і водночас його прояву) та емоційній компетентності (як екстрапсихічному механізму розвитку EQ й водночас його прояву). Звідси очевидно, що розвиток внутрішньоособистісного та міжособистісного аспектів емоційного інтелекту здійснюється завдяки: 1) організмичному чуттю, яке прямо сприяє розумінню й опосередковано – інтерпретації та характеризується виразним інтрапсихічним спрямуванням; 2) емоційній компетентності, яка прямо сприяє інтерпретації й опосередковано – розумінню та характеризується переважно екстрапсихічним спрямуванням.

Ці роздуми можна унаочнити у вигляді теоретичної моделі функціонування емоційного інтелекту в контексті життєздійснення особистості, до якої входять розглянуті нами герменевтичні й екзистенційні категорії (розуміння, інтерпретація, смисл).

Рис. 1. Теоретична модель функціонування емоційного інтелекту в контексті життєздійснення особистості

Потрібно зазначити, що наявність конструктів «осягнення» й «творення» зумовлена відповідними механізмами знаходження смислу (осмислення). Аксіологічним компонентом векторів розуміння та інтерпретації є, відповідно, цінності переживання та творення (за В. Франклом). Тоді як цінності ставлення пронизують існування особистості в кожному з модусів і найповніше актуалізуються в кризові життєві періоди.

Отже, отримана нами модель функціонування емоційного інтелекту в контексті життєздійснення особистості передбачає наявність трьох пов'язаних між собою модусів: інтернального, екстернального та інтегративного. Перший – використання особистістю організмичного чуття задля осягнення сенсу (механізм розуміння), другий послуговується емоційною компетентністю (механізм інтерпретації), а третій передбачає гармонійне поєднання перших двох. Припускаємо, що саме інтегративний модус є найбільш конструктивним у контексті життєздійснення. Хоча зауважуємо, що виокремлення всіх трьох модусів не ґрунтується на основі їх строгого поділу. Воно є радше спробою розставити акценти в сценаріях життєздійснення, послуговуючись компонентами емоційного інтелекту як його механізмами.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проведений теоретичний аналіз емоційного інтелекту як фактора особистісного життєздійснення дає підставу для таких висновків:

1. Розуміння як категорія герменевтики та невід’ємна риса між- і внутрішньоособистісного аспектів емоційного інтелекту не завжди пов’язане з усвідомленням, адже часто може мати дорефлексивний характер. Розуміння є одночасно процесом і кінцевою метою пізнання, яка ніколи не може бути повністю реалізована. У контексті життєздійснення розуміння виконує оцінну функцію, що має на меті аналіз конгруентності інтра- та екстрапсихічних стимулів на трьох рівнях ідентичності (ситуативному, характерологічному й базовому).

2. Інтерпретація тісно пов’язана з розумінням і в процесі життєздійснення виконує функцію смислотворення. Конструюючи та втілюючи в життя смисл, особистість торує свій неповторний життєвий шлях у просторі інтерперсональної взаємодії.

3. Організмичне чуття й емоційна компетентність є компонентами емоційного інтелекту, які актуалізуються в процесі життєздійснення. Перше виступає механізмом розуміння, а друга – інтерпретації. Така комбінація, заломлена крізь призму домінуючого способу пізнання смислу (інтуїтивного осягнення чи рефлексивного творення), як трансцендуючої, опосередковуючої та об’єднуючої категорії, експлікує три модуси життєздійснення особистості: інтернальний, екстернальний та інтегративний.

Перспективний вектор подальших досліджень убачаємо в комплексній теоретико-емпіричній верифікації змісту кожного модусу життєздійснення, а отже, виокремленні тих компонентів емоційного інтелекту, які актуалізуються в процесі їх реалізації. Це дасть змогу не лише з’ясувати особливості взаємозв’язку зазначених конструктів, але й прогнозувати сценарії конструктивного та неконструктивного життєздійснення, а також проводити відповідну їм психотерапевтичну роботу.

Література

1. Всемирная энциклопедия : Философия / гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – Москва : АСТ ; Минск : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
Vsemirnaja jenciklopedija : Filosofija [World Encyclopedia : Philosophy] / Glavn. nauch. red. i sost. A. A. Gricanov. – Moskwa : AST, Mn. : Harvest, – Sovremennyj literator, 2001. – 1312 p.
2. Горобець Т. В. Суб’єктивна зінтегрованість психіки як передумова соціально-перцептивних викривлень / Т. В. Горобець, Н. В. Дметерко, М. М. Кононова //

- Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Київ, 2008. – Т. 7. – Вип. 14. – С. 66–73.
- Horobets T. V. Subiektyvna zintehrovanist psykhyky yak peredumova sotsialno-pertseptyvnykh vykryvlen [Subjective integrity of human psyche as a prerequisite for socio-perceptive distortions] / T. V. Horobets, N. V. Dmeterko, M. M. Kononova // Zbirnyk nauk. prats Ins-tu psykhol. im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka. – Kyiv, 2008. – Т. 7. – Вур. 14. – Р. 66–73.
3. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство. Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Дэниел Гоулман, Ричард Бояцмс, Энни Макки ; [пер. с англ. А. Лисицыной]. – 3-е изд. – Moskwa : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 301 с.
- Goulman D. Jemocional'noe liderstvo. Iskusstvo upravlenija ljud'mi na osnove jemocional'nogo intellekta [Emotional leadership. The art of emotional intelligence based people management] / Djeniel Goulman, Richard Wojacms, Jenni Makki ; [per. s angl. A. Lisicynoj]. – 3-izd. – Moskwa : Al'pina Biznes Buks, 2008. – 301 p.
4. Карикаш В. И. Пять вершин на жизненном пути: психотерапия посредством трансформации экзистенциальной идентичности / В. И. Карикаш // Позитум Украина : науч.-практ. журн. – 2008. – № 2. – С. 18–20.
- Karikash V. I. Pjat' vershin na zhizennom puti: psihoterapija posredstvom transformacii jekzistencial'noj identichnosti [Five pinnacles on the life path: psychotherapy through existential identity transformation] / V. I. Karikash // Pozitum Ukraina : nauch.-prakt. zh-l. – 2008. – № 2. – Р. 18–20.
5. Карпенко Є. В. Структура та функції емоційної компетентності в процесі життєтворення / Є. В. Карпенко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 34. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 155–169.
- Karpenko Ye. V. Struktura ta funktsii emotsiinoi kompetentnosti v protsesi zhyttietvorennia [Structure and functions of emotional competence in the process of life creation] / Ye. V. Karpenko // Problemy suchasnoi psykholohii : Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohiiienka, Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy / za nauk. red. S. D. Maksymenka, L. A. Onufriievoi. – Vur. 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – Р. 155–169.
6. Лэнгле А. Эмоции и экзистенция / Альфريد Лэнгле ; [пер. с нем. О. А. Шипиловой]. – Харьков : Гуманитарный центр, 2011. – 332 с.
- Ljengle A. Jemocii i jekzistencija [Emotion and Existence] / Al'frid Ljengle ; [per. s nem. O. A. Shipilovoj]. – Harkiv : Gumanitarnyj Centr, 2011. – 332 p.
7. Менегетти А. Введение в онтопсихологию / Антонио Менегетти ; [пер. с итал. Д. Петрова]. – Пермь : Хортон Лимитед, 1993. – 64 с.
- Menegetti A. Vvedenie v ontopsihologiju [Introduction to ontopsychology] / Antonio Menegetti ; [per. s ital. D. Petrova]. – Perm' : Horton Limited, 1993. – 64 p.
8. Носенко Е. Л. Эмоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. – Київ : [б. в.], 2003. – 159 с.

- Nosenko E. L. Emotsiinyi intelekt: kontseptualizatsiia fenomenu, osnovni funktsii : monohrafiia [Emotional intelligence: conceptualization of the phenomenon, main functions] / E. L. Nosenko, N. V. Kovryha. – Kyiv : 2003. – 159 p.
9. Опанасюк І. В. Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників засобами арт-терапії : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. В. Опанасюк. – Київ, 2017. – 20 с.
- Opanasiuk I. V. Psykholohichni osoblyvosti rozvytku emotsiinoho intelektu starshoklasnykiv zasobamy art-terapii : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.07 «Pedahohichna ta vikova psykholohiia» [Psychological features of high school students' emotional intelligence development by means of art therapy] / I. V. Opanasiuk. – Kyiv, 2017. – 20 p.
10. Пезешкиан Н. Тренинг разрешения конфликтов. Психотерапия повседневной жизни / Носсрат Пезешкиан ; [пер. с нем.]. – 2-е изд. – Москва : Ин-т позитивной психотерапии, 2007. – 296 с.
- Pezeshkian N. Trening razresheniya konfliktov. Psihoterapija povsednevnoj zhizni [Conflict resolution training. Everyday life psychotherapy] / Nossrat Pezeshkian ; [per. s nem.]. – 2-e izdanie. – M. : Institut pozitivnoj psihoterapii, 2007. – 296 p.
11. Психология личности : словарь-справочник / под ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – Киев : Рута, 2001. – 293 с.
- Psihologija lichnosti : slovar'-spravochnik [Psychology of personality: reference book] / pod red. P. P. Gornostaja, T. M. Titarenko. – Kyiv : Ruta, 2001. – 293 p.
12. Шапар Б. В. Сучасний тлумачний психологічний словник / Б. В. Шапар. – Харків : Прапор, 2007. – 640 с.
- Shapar B. V. Suchasnyi tlmachnyi psykholohichniy slovnyk [Explanatory dictionary of modern psychology] / B. V. Shapar. – Kharkiv : Prapor, 2007. – 640 p.

УДК 316.354.4

Г. В. Коваль

Revised: July 6, 2017

Revised: September 6, 2017

Accepted: October 11, 2017

ОРГАНІЗОВАНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КРИТЕРІЙ КЛАСИФІКАЦІЇ ВОЛОНТЕРСТВА

У статті розглянуто взаємозумовленість різних аспектів визначень волонтерства в їх співвіднесенні з рівнями реалізації волонтерської діяльності. Запропоновано визначення волонтерства як складного неоднорідного соціально-психологічного явища, яке проявляється у формі специфічної соціальної актив-